

De Joodse familie Van Praagh

Tijdens de Tweede Wereldoorlog woonden veel leden van de Joodse familie Van Praagh in Rijswijk en Den Haag. Deze familie werd zeer zwaar getroffen door de Holocaust. In dit document wordt het verhaal verteld van tien broers en zussen Van Praagh, kinderen van het echtpaar Anthonie en Marianne van Praagh-Blom, en hun kinderen en kleinkinderen. Het verhaal begint in 1867.

Op 10 september 1867 vindt in Monster het huwelijk plaats van Anthonie Mozes van Praagh en Marianne Blom. Anthonie is dan 25 jaar oud, Marianne 24 jaar; zij wonen in Poeldijk in de gemeente Monster. Ruim vijf maanden later, op 19 februari 1868, wordt hun eerste kind geboren, Mozes. Mozes van Praagh wordt niet ouder dan zes maanden, hij overlijdt op 12 augustus van hetzelfde jaar. Ditzelfde noodlot zal Anthonie en Marianne tien jaar later overkomen: op 19 augustus 1878 overlijdt hun zes maanden oude dochter Eva, geboren op 3 februari 1878.

Tussen 1868 en 1890 krijgt het echtpaar twaalf kinderen, waarvan er tien een volwassen leeftijd bereiken. Anthonie Mozes van Praagh overlijdt op 19 juni 1892 in Monster, 50 jaar oud.

Hieronder staan de nakomelingen van Anthonie Mozes en Marianne van Praagh-Blom, met namen van dodelijke slachtoffers van de Holocaust in het rood.

<i>kinderen</i>	<i>Kleinkinderen</i>	<i>Achterkleinkinderen</i>
Mozes (1868 – 1868)		
Sara (1869 – 1942)		
Catharina (1870 – 1942) × (1911) Samson Haagman (1884 – 1942)	Rachel (1913 – 1942)	
Mozes Anton (1873 – 1941) × (1901) Juliana Elias (1879 – 1943)	Benjamin Mozes (1904 – 1967) Marianne Caroline (1907 – 1964) Theodora (1914 – na 1968)	
Nathan (1874 – 1943) × (1902) Rebekka Sanders (1877 – 1943)	Anton Nathan (1903 – 1943) Annie (1906 – 1943) Marianna (1912 – 1942) Johan (1917 – 1942)	Michiel (1942 – 1943)
Wolf (1876 – 1943) × (1916) Clara Eva van den Berg (1888 – 1943)	Marianne Betsy (Janny) (1917 – 2015) Max (1920 – 1944)	
Eva (1878 – 1878)		
Esther (1879 – 1942) × (1904)	Salomon Siegfried (1909 – 1934)	

Isaac van Praagh (1871 – 1938)	Mietje (1907 – 1942) Marianne (1911 – 1942) Catharina (1914 – 1942) Selma (1921 – 2008)	Jetje (1936 – 1942) Isaac Sally (1939 – 1942) Henri Isaac (1942 – 1942)
Emanuel (1882 – 1943) × (1911) Dientje Kwetsie (1887 – 1943)	Marianna (1912 – ...) Jacques (1917 – 1945) Antoon (1928 – 1943) Nico (1930 – 1943)	
Sallie Anthonie (1884 – 1961) × (1917) Petronella Cornelia Blom (1980 – 1958)	Thonie (1918 – na 1952) Annie (1921 – ...) Marianne (1923 – ...) Willy (1925 – ...)	
Jacob (1887 – 1963) × (1915) Johanna Laurentina Labordus (1892 – na 1963)	Frank (1916 – na 1940) Jaap (1922 – ...)	
Aäron (1890 – 1943) × (1916) Judith Polak (1888 – 1943)	Tonnie Aron (1917 – 1944) Mimi (1923 – 1981)	

Naast deze dertig vermoorde familieleden komen tenminste drie aangetrouwde kleinkinderen en een broer van Anthonie Mozes en enkelen van diens kinderen en kleinkinderen om het leven in de Holocaust.

Voor de oorlog

In de eerste decennia van de twintigste eeuw bouwen de kinderen Van Praagh hun leven op, voornamelijk in Rijswijk en Den Haag. Tussen 1901 en 1916 trouwen negen van de tien kinderen; alleen Sara blijft ongehuwd. Zeven van de negen schoonkinderen zijn Joods. Ze hebben uiteenlopende beroepen: slager, kantoorbediende, handelsagent, naaister, schoolhoofd, enzovoorts. In 1903, elf jaar na de dood van haar man, wordt moeder Marianne grootmoeder als haar eerste kleinkind Anton Nathan wordt geboren. Grootmoeder Marianne verhuist op 30 december 1913 met vijf dan nog ongehuwde kinderen naar Den Haag, waar zij op 22 mei 1936 op bijna 93-jarige leeftijd overlijdt. Schoonzoon Isaac van Praagh, de man van Esther, overlijdt in Den Haag op 6 juli 1938, Mozes Anton overlijdt ook in Den Haag, “na een korte ongesteldheid”, op 11 maart 1941.

Back row, from left to right:
 Wolf van Praagh (1876-1943).
 Clara van den Berg (1888-1943).
 Esther van Praagh (1879-1942).
 Isaac van Praagh (1871-1938), husband of Esther van Praagh.
 Sara van Praagh (1869-1942).
 Johanna Laborus, wife of Jacob van Praagh.
 Jacob van Praagh (1887-1963).
 Middle row from left to right:
 Juliana van Praagh-Elias (1879-1943).
 Sallie Anthonie van Praagh (1884-1961).
 Grandmother Marianne van Praagh-Blom (1843-1936).
 Petronella Cornelia Blom (1890-1958), wife of Sallie Anthonie van Praagh.
 Rebecca Sanders (1877-1943), wife of Nathan van Praagh.
 Dientje van Praagh-Kwetzie (1887-1943), wife of Emanuel van Praagh.
 Front row from left to right:
 Samson Haagman (1884-1942), husband of Catharina van Praagh.
 Aäron van Praagh (1890-1943).
 Emanuel Anthonie van Praagh (1882-1943).
 Nathan van Praagh (1874-1943).
 Mozes Anton van Praagh (1873-1941).
 Judith van Praagh-Polak (1888-1943).
 Catharina Haagman-van Praagh (1870-1942).

De familie Van Praagh in 1918. Van de twintig personen op deze foto komen er dertien om het leven in de Holocaust, drie sterven een natuurlijke dood voor of in de oorlog, vier overleven de oorlog.

Rijswijkers

Wolf & Clara Eva verhuizen op 25 april 1935 vanuit Den Haag naar Vondellaan 19 in Rijswijk en wonen later op Geestbrugweg 60. Op dat adres wonen tien familieleden die in de Holocaust om het leven komen: de ongehuwde Sara, Wolf & Clara Eva en hun zoon Max, weduwe Esther, haar dochters Marianne en Catharina, met hun echtgenoten Henri Jacques Bouthoorn en Samuel Boas, en haar kleinzoon Henri Isaac. Op Emmastraat 44 woont het gezin van Aäron & Judith. Het gezin van Emanuel & Dientje verhuist in oktober 1925 vanuit Den Haag naar Haagweg 53 en in september 1934 naar Vondellaan 16. Van de volgende generatie woont Emanuel's zoon Jacques op Prins Hendriklaan 42 en Esther's dochter Mietje op Kastanjelaan 34. Levie van Praagh, een broer van Anthonie Mozes en oom van de kinderen, woont op Regentesselaan 40.

2000 - 1900 - 1900					
VOORNAAM	GESLACHTSNAAM	VOORNAMEN (volgt geslachtsnaam)	GEBORTE-TIJD	GEBORTE-PLAATS (met aangevinge van provincie, al dan niet land)	AANMERKINGEN
1	Wolf	Wolf	1876	Den Haag	
2	Clara Eva	Clara Eva	1888	Den Haag	
3	Esther	Marianne Beley	1879	Den Haag	
4	Isaac	Max	1871	Den Haag	
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					

VOORNAAM	BEROEP	DOORTREKING	HUIZING	DOORTREKING	VOORWOONPLAATS	DOORTREKING	WADJETTEN	DOORTREKING	DOORTREKING	DOORTREKING
1			Vondellaan 19							
2			Vondellaan 19							
3			Vondellaan 19							
4			Vondellaan 19							
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z											A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z										
7907 OEDLICHESNAAM (Inzakehuizen der erven)			VOORNAMEN (Vitaal geboorten)			Geboorte			Burgerlijke staat		Aankomst		Aankomst			Aankomst			Aankomst		
Volgnummer	Geboortedatum	Geboorteplaats	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	
1	Praagh van	Emanuel Antonia	m	hoofst. 21-4-02	Horster H.	PKGem.															
2	Kloster	Bienje	v	1896-11-07	S. Gansbeke	PKGem.															
3	Praagh van	Marianna	m	18-7-9-17		PKGem.															
4		Jacques	m	18-2-0-17		PKGem.															
5		Anton	m	18-10-18-17		PKGem.															
6		Nico	m	18-6-30		PKGem.															
7	van Praagh	Jacques	m	18-11-17		PKGem.															

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z											A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z										
7906 GESLACHTSNAAM (Inzakehuizen der erven)			VOORNAMEN (Vitaal geboorten)			Geboorte			Burgerlijke staat		Aankomst		Aankomst			Aankomst		Aankomst			
Volgnummer	Geboortedatum	Geboorteplaats	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	Geboortetijd	
1	Praagh van	Saron	m	hoofst. 18-1-18-17	Horster H.	PKGem.															
2	Polak	Juchith	v	18-1-18-17		PKGem.															
3	Praagh van	Tomme Kras	m	18-1-18-17		PKGem.															
4		Lemi	m	18-1-18-17		PKGem.															
5	Praagh van	Tomme Kras	m	18-1-18-17		PKGem.															

Het vooroorlogse leven van de familie toont zich in enkele foto's die bewaard gebleven zijn.

Clara Eva van Praagh – van den Berg met haar dochter Marianne, die Janny genoemd werd. Janny wilde niet stilzitten voor de foto en mocht daarom met de halsketting van haar moeder spelen. Clara overlijdt op 25 januari 1943 in Auschwitz. Janny, geboren in 1917, wordt in 1944 opgepakt, verblijft enkele maanden in het Oranjehotel, later Westerbork en wordt daar in april 1945 bevrijd. Zij overlijdt in 2015 in Israël.

Aäron en Judith van Praagh - Polak op het balkon van hun huis, Emmastraat 44 (±1930. Beiden sterven op 22 oktober 1943 in Auschwitz.

Nico en Antoon van Praagh, kinderen van Emanuel en Dientje, spelen op het strand in Scheveningen (±1933). Zij woonden toen op Vondellaan 16 in Rijswijk. Beiden sterven in Auschwitz in oktober 1943. Ze waren toen 13 en 15 jaar oud.

Zes zussen en schoonzussen Van Praagh op een familiebijeenkomst in 1937. Alleen de niet-Joodse Nel van Praagh-Blom overleeft de oorlog.

1942

Begin 1942 maken de nazi's zeer concrete plannen om het "Jodenvraagstuk" op systematische wijze op te lossen. Joden worden, ook in Rijswijk, opgeroepen zich te melden zonder te weten wat hen te wachten staat. Hun lot is deportatie naar de vernietigingskampen, die voor de meeste Nederlandse Joden, zo ook voor veel leden van de familie Van Praagh, via Westerbork verloopt. Johan van Praagh, zoon van Nathan en Rebekka, wordt al op 24 augustus 1942 vanuit Westerbork naar Auschwitz gedeporteerd. Johan en zijn zus Marianne worden in september 1942 vermoord, dertien andere leden van de familie Van Praagh, inclusief "oom" Levie en zijn dochter Kaatje uit de Regentesselaan, sterven in Auschwitz in de eerste dagen van november.

De terreur ontlopen

De achterblijvers weten niet hoe verschrikkelijk het lot van de vertrokken familieleden is. Wel wordt in de hele samenleving duidelijk dat er groot gevaar is voor Joden. Joden moeten kiezen: zich melden, vluchten of onderduiken. Omdat Nel niet Joods is, zijn Sallie en Nel relatief veilig. Zij stellen hun huis ter beschikking als onderduikadres voor verschillende familieleden. Ook duiken veel Van Praaghs, waaronder de gezinnen van Sallie, Aäron, Wolf en Emanuel, onder bij de Delftse groentehandelaar Henk de Wit en zijn (aanstaande) vrouw Carrie, die zelfs tot 21 onderduikers in huis hebben. Maar door verraad en onvoorzichtigheid worden de Joodse onderduikers ontdekt op 17 september 1943. Sallie en Nel worden beiden gearresteerd en gevangengehouden in het Oranjehotel in Scheveningen. In januari 1944 wordt Sallie vrijgelaten en wordt Nel overgebracht naar Vught, waar zij tot augustus 1944 verblijft. Zowel het echtpaar De Wit als Nel van Praagh – Blom krijgen na de oorlog de onderscheiding *Righteous among the Nations* van de Israëliëse stichting Yad Vashem.

Tekening uit 1943 met Max van Praagh, zoon van Wolf en Clara Eva, linksachter, ondergedoken boven de groentezaak van het echtpaar De Wit in Delft. Max overlijdt in juli 1944 op 24-jarige leeftijd, ergens in Midden-Europa.

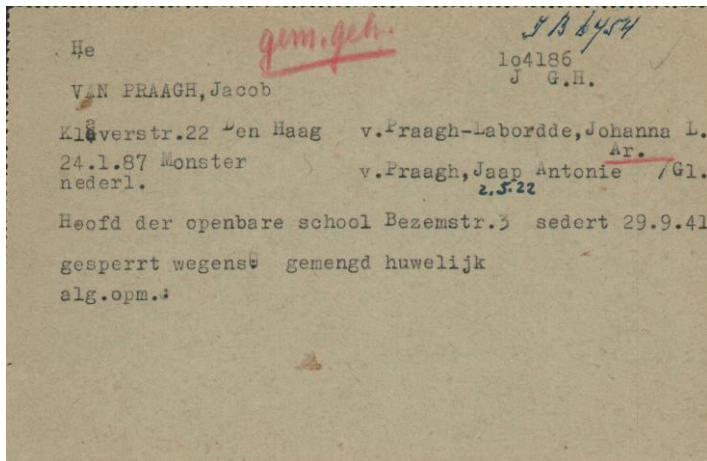
Aäron en Judith wonen niet meer in de Emmastraat, maar duiken, na ontsnapt te zijn aan arrestatie in Delft, onder in Emmastraat 46, hun voormalige buurhuis, dat nu bewoond wordt door het echtpaar Van den Broek – Hartman. Door onvoorzichtigheid en verraad komen de nazi's te weten dat er onderduikers verblijven op dit adres. Op 27 september 1943 vindt een inval plaats, waarbij Van den Broek, zijn toevallig aanwezige schoonvader en vijf Joodse onderduikers gearresteerd worden. Allen worden naar het Oranjehotel gebracht, waar Aäron en Judith verblijven van 28 september tot 9 oktober. Op 19 oktober vertrekken zij vanuit Westerbork naar Auschwitz, waar ze drie dagen later worden vermoord. Hun kinderen Tonnie en Mimi vluchten. Tonnie wordt in Frankrijk gevangengenomen en sterft na deportatie in Auschwitz. Mimi keert terug naar Nederland en wordt gearresteerd op station Hollands Spoor. Zij wordt gedeporteerd naar Westerbork en Bergen-Belsen, maar overleeft de oorlog. Zij overlijdt in 1988 in Rijswijk.

Naast Aäron zijn ook Wolf, Emanuel en diens zoons Nico en Antoon gevangenen in het Oranjehotel in september 1943. Op 28 september worden zij gedeporteerd naar Westerbork en twee weken later, tegelijk met zes naaste familieleden, naar Auschwitz, waar allen overlijden.

Praagh v.	Pico	348	25. "	28.9.43	6054.
Praagh v.	Wolf	476	25. "	28.9.43	6063.
Praagh v.	Anton	355	25. "	" "	6059.
Praagh v.	Emanuel	345	25. "	" "	6057.
Praagh v.	Isaac	419	28. "	8.10.43	6110.
Prooijen v.	Abraham	659	28.9.43	14.1.44	6096.

Gevangenen in het Oranjehotel.

Net als Sallie heeft Jacob een niet-Joodse vrouw. Hij verkrijgt daarom *Sperrung* via de Joodse Raad, hetgeen betekent dat hij wordt vrijgesteld van deportatie in de periode 1942 – 1943.

1943, 1944, 1945

Na de vele slachtoffers van de familie Van Praagh in 1942 vinden in de laatste drie jaar van de Holocaust nog twintig familieleden de dood door toedoen van de nazi's. Behalve Tonnie (vanuit Frankrijk) en Emanuel's zoon Jacques (vanuit Vught) zijn allen van Westerbork naar Polen gedeporteerd, drie sterven in Sobibor, elf in Auschwitz. Net als in 1942 zitten er voor bijna allemaal maar een paar dagen tussen hun vertrek uit Westerbork en hun dood in een vernietigingskamp. Voor zes familieleden duren de ontberingen lang, van drie tot zeventien maanden, voor zij in Polen of Midden-Europa overlijden.

Leeftijden

Oom Levie van Praagh is een oude man, 83 jaar, als hij in 1942 in Auschwitz overlijdt. De zeven kinderen Van Praagh die omkomen zijn meest tussen de 50 en 70 jaar. Hun kinderen zijn in de bloei van hun leven, tussen 20 en 40 jaar, hoewel Emanuel's zonen Antoon en Nico, wonend in de Vondellaan, pas 15 en 13 jaar oud zijn als zij in Auschwitz overlijden. Tenminste vier achterkleinkinderen van Anthonie en Marianne overlijden in Auschwitz: Jetje is vijf jaar oud als zij sterft, haar broertje Isaac Sally is drie jaar, Michiel is bijna veertien maanden en Henri Isaac nog geen zes maanden. Michiel woonde in Schiedam, de andere drie kinderen in Rijswijk.

Na de oorlog

De registratie van de doden in de burgerlijke stand van gemeentes vindt voor velen pas plaats in het begin van de jaren 1950, omdat de identificatie van slachtoffers in Europa in chaos na de oorlog lang duurt.

1951

Nr. 145. Heden, 27 september negentienhonderd zeventig is
 negentienhonderd een en vijftig, verscheen voor mij, ambtenaar van de burgerlijke
 stand van Rijswijk:
 in de omgering van Widowien in Polen overleden: Bontlaars Henri Haas,
 oud zeven en veertig jaar, honderd zeventig te Oranjestad,
 wonende te Laarwijk, tusschen Holland, Jaarvan: Bontlaars, die verklaarde
 dat op Henri Haas is: van Praag, Marianne,
 negentienhonderd een en vijftig, te De aangeifte van dit overlijden is van vijf,
 ambtenaar van de burgerlijke stand van Rijswijk, deelnemend afgegaan minuten, in de gemeente
 Rijswijk is overleden: vanwege de Minister van Staat,
 waarvan akte op het jaar zeventig jaari negentienhonderd zeventig.
 oud _____,
 geboren _____ wonende te _____

De aangever verklaarde uit eigen wetenschap van het overlijden kennis te dragen.
 Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen.
 Ambtenaar van de burgerlijke stand voornoemd,
Haas

*Goedgekeurd de doos-
 halping van achterzijde
 gesloten te worden op
 een gemboren letter.*

Sallie van Praagh overlijdt in Rijswijk op 27 september 1961, 77 jaar oud. Jacob overlijdt, als laatste van de kinderen Van Praagh, op zesenzeventigjarige leeftijd in Den Haag op 19 juli 1963, ruim 95 jaar na zijn oudste broertje Mozes.

Referenties

- 1) Wie was wie, <https://wiewaswie.nl/>.
- 2) Joods Monument, <https://www.joodsmonument.nl/>.
- 3) Erfgoed Delft en Rijswijk, Stadsarchief, <https://www.stadsarchiefdelft.nl/>.
- 4) Kamp Westerbork, Digitale collectie, <https://collecties.kampwesterbork.nl/>.
- 5) M.J. van den Berge, J. van Wijk van Brievingh-Hesselink, *Om nooit te vergeten* (Historische Vereniging Rijswijk, 1991).
- 6) Haagsche Courant, 12 maart 1941, <https://www.delpher.nl/>.
- 7) R. Poortier, *Emmastraat, Rijswijk – ongeveer honderd jaar straatgeschiedenis* (Stichting Rijswijkse Historische Projecten, 2015).
- 8) Righteous among the Nations, Yad Vashem, <https://collections.yadvashem.org/en/righteous>
- 9) Joods Monument, Memories of a Greengrocer, <https://www.joodsmonument.nl/nl/page/716569/memories-of-a-greengrocer>.
- 10) Nationaal Monument Oranjehotel, <https://digitaalmonument.oranjehotel.org/>.

Een aantal van de beelden komt uit de privécollectie van de familie Van Praagh/Bax.